

Christendom als gebeurtenis vandaag

*Bij gelegenheid van de negentiende verjaardag van zijn dood volgt hier de volledige tekst van een lezing door **Luigi Giussani**, georganiseerd door de Vereniging Charles Péguy en het Culturele Centrum San Carlo (Milaan, 28 oktober 1992).*

Bewerkt door **Davide Properi**

Moderator. Don Giussani zal ons vanavond toespreken over ‘Het christendom als gebeurtenis vandaag’, wat het genie waardoor de ervaring die hij heeft opgewekt en beleefd in de Kerk en voor de Kerk van nu, ons allemaal heeft geraakt. Aan het einde is er ook ruimte voor enkele vragen.

Luigi Giussani. Objectief gezien lijkt het me dat de betekenis van het onderwerp (‘Het christendom als gebeurtenis vandaag’) wordt gevormd door het feit dat het woord christendom tegenwoordig gemakkelijker wordt geïdentificeerd met een reeks morele waarden of het prediken van morele waarden, met een zorg voor morele waarden. Ik zeg niet dat het christendom zich niet bekommert om morele waarden, maar ik wil eenvoudigweg zeggen dat het christendom niet samenvalt met het prediken van morele waarden. Als we afgelopen zondag bij de Mis waren, heeft de prachtige parabel van de Farizeeër en de tollenaar (vgl. *Lc* 18,9-14), ons opnieuw verrast: het verbaast ons altijd, uiteindelijk, wanneer Hij zegt dat de tollenaar met vergiffenis de tempel verliet, “gerechtvaardigd”, in orde, in vrede, terwijl de Farizeeër, die had opgescheept over alle goede dingen die hij had gedaan – en hij loog niet: Christus zei niet ‘de Farizeeër loog’, helemaal niet –, de veroordeeld de tempel verliet. Het is niet meteen nodig om de uiteindelijke reden voor deze tegenstelling te verhelderen; misschien komt dat dat nog komt als de conclusie van andere gedachten. Maar ik zou willen zeggen dat het belangrijkste, voor iemand die over het christendom moet spreken, erover moet denken of het moet beleven, de hoofdzaak juist dit is: dat je datgene waarmee je je wil bezig houden, of wat je wilt beleven, niet kunt herleiden tot enkele morele waarden die je door de kracht van je eigen wilskracht in daden weet om te zetten. Het christendom is een feit, een gebeurtenis, een objectief feit, en zelfs als de hele wereld niet zou geloven, zou die niet meer in staat zijn om dat uit te wissen. Er is geen redenering die stand kan houden. ‘*Contra factum non valet illatio*’: tegenover een feit is het nutteloos, je kunt je tegen een feit niet verzetten met een redenering, met de kracht van een redenering.

Het christendom is een gebeurtenis in die zin dat het in de eerste plaats niet een prediking over moraliteit is. Aangezien het een gebeurtenis is die God impliceert, een initiatief van het Mysterie in het leven van de mens, in de geschiedenis van de mensheid, geloof ik dat de belangrijkste premisse is wat voor aandacht of tederheid mensen voor zichzelf hebben. Als ze geen aandacht en tederheid voor zichzelf hebben, zoals een moeder die heeft voor haar kind, dan zeg ik dat ze zich noodzakelijkerwijs in een positie bevinden die vijandig staat tegenover de christelijke gebeurtenis. Ik gebruik vaak een regel van Rainer Maria Rilke als vertrekpunt om over mezelf te mediteren: “En alles is eensgezind om ons te verzwijgen, half als schande misschien en half als onuitsprekelijke hoop” (‘De tweede elegie’ in: *De elegieën van Duino*, IJzer, Utrecht 2022, p. 35). Ik heb nimmer een samenvatting gevonden van wat mensen existentieel over zichzelf voelen als ze met aandacht denken – met een minimum aan aandacht die hen naar zichzelf brengt – die vergelijkbaar is met deze regel van Rilke. Als we naar onszelf kijken, voelen we schaamte, verveling, schaamte tot op het punt van

verveling, en toch kunnen we een bepaalde impuls niet ontkennen, een onherleidbare impuls die ons hart vormt, een onherleidbare impuls naar volheid, laten we zeggen naar een perfectie of bevrediging, die in hun etymologische waarde identiek zijn: ‘perfectie’ heeft meer een ontologische betekenis en ‘bevrediging’ is meer eudemonologisch, zoals in gevoel. Ik geloof dat God juist in beweging gekomen is om het antwoord te zijn op deze waarneming die, nogmaals, naar mijn mening de enige realistische waarneming die mensen van zichzelf kunnen hebben als ze denken met aandacht en moederlijke tederheid. Als God in beweging gekomen is, dan deed Hij dat om te antwoorden op menselijke wezens, op menselijke wezens die schaamte voelen, schaamte en verveling over zichzelf, die merken beperkingen te hebben, beperkingen waarmee ze samenspannen, terwijl ze tegelijkertijd deze schreeuw in hun hart, deze verwachting die ze in hun ziel hebben, niet kunnen onderdrukken.

Dus God is in beweging gekomen om te antwoorden op de menselijke situatie. Hiervoor nam Hij het initiatief en werd Hij de verlosser van de menselijke persoon. Hij is de verlosser van de menselijke persoon. Hij is de redder van de mens, hij is de verlosser van de mens. Maar ik wil niet alleen op de details hameren, hoewel deze premisse mij noodzakelijk lijkt: God nam voor mij een initiatief. Paulus zegt dit nauwkeurig wanneer hij verwijst naar ‘de Zoon van God, die mij heeft liefgehad en Zichzelf voor mij heeft overgeleverd’ (*Gal 2,20*). En neem me niet kwalijk dat ik dit zeg, maar iedereen hier kan en moet deze regel herhalen: ‘Voor mij’; dat wil zeggen, om mij te verlossen. Om mij te bevrijden, ja, om mij te bevrijden van de verveling met mezelf en van de last van deze beperking die ik aantref in alles wat ik doe. Vanuit dit gezichtspunt heeft het christendom een pessimistisch vertrekpunt met betrekking tot de menselijke persoon. Niet voor niets spreekt hij over de erfzonde als het eerste mysterie, zonder welke niets meer verklaard kan worden; het is mysterie, maar zonder dit mysterie kan niets meer verklaard worden van de tegenstrijdigheid waarin de mens onverbiddelijk leeft. Maar ofschoon het pessimistisch begint, eindigt het in optimisme, in diep optimisme, diep en veeleisend. Dit optimisme stelt ons in staat om met Sint Paulus te zeggen: ‘Als God voor ons is, wie kan er dan tegen ons zijn?’ (vgl. *Rom 8,31*). Gods initiatief bestaat uit het feit dat het mysterie van God een echte mens werd, de werkelijkheid van een echte mens aannam, een man verwekt in de baarmoeder van een vrouw, en vanuit dit kleine en bijna onzichtbare klompje uitgroeide tot een zuigeling, een kind, een jongen, een tiener en een jongeman, en toen werd Hij het middelpunt van het sociale leven van het joodse volk en trok waar Hij ook kwam grote menigten, totdat die menigten zich tegen Hem keerden vanwege de houding van de machthebbers; en toen werd Hij gekruisigd, gedood en verrees Hij, stond Hij op uit de dood.

Gods initiatief is daarom een feit, een totaal menselijk feit. Ik leg de betekenis van dit alles uit aan studenten door te zeggen: ‘Denk aan een man en vrouw die twee jaar lang geen kinderen konden krijgen. Stel je voor hoe gemakkelijk hun leven geordend kon worden, hoe het zich uitdrukte. Na twee jaar krijgen ze een kind, en dit kind verstoort hun hele leven en ze kunnen niet langer leven zoals ze voorheen leefden’. Welnu, het christelijke feit is als een kind dat geboren wordt in een gezin. Inderdaad werd Jezus geboren als een kind. Het christelijke feit is God die binnenkomt in het leven van de menselijke persoon en in de menselijke geschiedenis, net zoals een kind geboren wordt bij een vrouw en binnenkomt in het leven van haar gezin en in de menselijke geschiedenis. In zijn Eerste Brief zegt Johannes tegen de eerste christenen: ‘[Wat wij] hebben ... gehoord en met eigen ogen gezien; ... aanschouwd en [met] onze handen ... aangeraakt - dáárover spreken wij, over het woord dat leven is’, dat wil zeggen, de waarheid, en ‘wij hebben het gezien, wij getuigen ervan, [en] verkondigen [het] ook aan u’ (*1Joh 1,1-3*). De waarheid is aanraakbaar, zichtbaar, hoorbaar

geworden, net zoals je luistert naar iemand die spreekt, net zoals je iemand ziet die een aanwezigheid wordt, net zoals je de handen van een vriend aanraakt.

Op dit punt zou ik kunnen stoppen; wat op dit punt nog gedaan moet worden is deze gebeurtenis gewoon in het gezicht kijken, kijken naar wat er gebeurd is. En al je verantwoordelijkheid wordt echt uitgedaagd, of je Hem erkent of niet, want je kunt dit erkennen of niet. Veel mensen, die Hem zagen, Hem herkenden en daarna niet meer herkenden, riepen: “Kruisig Hem!” (*Mc 15,13-14*). Maar dit is begrijpelijk voor ons, die zelf weten wat de mens is, hoe hij zich kan gedragen. En het overige zijn dan suggestieve inzichten, die in een geloofsopvoeding aan jonge mensen moeten worden meegedeeld en die iedereen zelf kan overdoen. Ik zeg dat ik hier kan stoppen omdat ik graag zou willen weten wat er verder nog gezegd kan worden: nu God een mens is geworden! Dan is dus het christendom: deze mens aanraken, zien, naar hem luisteren, je aan hem hechten, hem volgen, zoals het was voor Sint-Petrus.

Die keer in de synagoge van Kafarnaüm had Jezus lang gesproken en was Hij ontroerd omdat de mensen die de dag ervoor met Hem aan de andere kant van het meer van Gennésareth waren geweest, helemaal om het meer heen waren gelopen om Hem bij hem te komen. Hij was hen op een gegeven moment ontglipt, omdat ze Hem koning wilden maken: Hij had het brood vermenigvuldigd! Ze gingen de synagoge van Kafarnaüm binnen en Hij was ontroerd door hun vurige verlangen om Hem te zoeken, om hem op te zoeken. Hij zei: “ge zoekt Mij omdat ik u brood te eten heb gegeven, maar Ik zal u Mijn vlees te eten geven” (vgl. *Joh 6,26-58*). Juist omdat Christus een mens was, kwamen er beelden in Hem op vanuit Zijn ervaring als mens, en het meest onvoorstelbare beeld dat in Hem opkwam, dat van bij ons blijven in het teken van het brood en de wijn, dit, dat het meest onvoorstelbare is van alles wat Hij had kunnen bedenken, kwam toen in Zijn gedachten, door de ontroering die in Hem werd opgeroepen door de (in ieder geval uiterlijke) trouw van die mensen: die mensen die Hem zochten. Maar Zijn antwoord kwam niet overeen met wat de mensen van Hem verwachtten. Dus, ook onder invloed van de intellectuelen, vertrokken al die mensen langzaam, , totdat in de stilte van de avondschemering alleen het bekende groepje liefhebbers was overbleven. Jezus was de eerste die de stilte verbrak: “Wilt ook gij soms weggaan?” Petrus antwoordde met zijn gebruikelijke spontaniteit: “Meester, ook begrijpen we niet wat U zegt, maar als we weggaan, naar wie zullen we dan gaan? Alleen Gij hebt de woorden die zin geven aan het leven” (vgl. *Joh 6,59-69*). Ik zeg dat deze kleine groep mannen die Hem volgden het begin van de christelijke geschiedenis vormde: omdat zij Hem volgden, erkenden dat er iets uitzonderlijks in Hem was, hoewel ze het waarom of hoe niet konden verklaren. Toen Christus hen inderdaad bij een andere gelegenheid vroeg: “Wie is, volgens de opvatting van de mensen, de Mensenzoon?” antwoordden zij: “Sommigen zeggen dat U de zoon van Beëlzebub bent; anderen zeggen dat U een groot profeet bent.” “Maar gij, wie zegt gij dat Ik ben?” “Gij zijt de Christus, de Zoon van de levende God” antwoordde Petrus Hem. En meteen zei Christus: “Zalig zijt gij Simon, je hebt geluk, want je hebt Mij een antwoord gegeven dat je niet kunt begrijpen en je hebt het gegeven omdat de Vader het je suggereerde” (vgl. *Mt 16,13-17*). In feite had Petrus niets anders gedaan dan de woorden herhalen die Jezus bij andere gelegenheden over Zichzelf had gezegd. Ze volgden Hem, dronken Zijn woorden, hielden zich eraan voor zover ze het begrepen, deden wat Hij zei, voor zover ze dat konden. Gewoon zoals ze waren, erkenden ze Hem, terwijl ze achter Hem aan gingen. Ze gingen achter Hem aan. Welnu, het christendom is de geschiedenis van mensen die op de een of andere manier, toen ze in contact kwamen met deze gebeurtenis, met de gebeurtenis van Christus, met dit feit in de geschiedenis, Hem gingen volgen, elk naar eigen vermogen, ieder zoals hij of zij kon.

Er is eigenlijk nog iets toe te voegen voordat ik de twee consequenties trek die ik wil benadrukken. Gods initiatief is dat het Mysterie een baby werd in de schoot van een vrouw, een klompje vlees in de schoot van een vrouw, deel van het lichaam van een vrouw, geboren zoals elke andere baby. Ik denk altijd aan en ben altijd erg onder de indruk van het begin van het Evangelie, bij de aankondiging van de engel aan Maria, want daar is de hele toespraak en aan het eind zegt Maria: “*Fiat*, ja, laat mij geschieden naar Uw woord”. En na dat punt is er een zin die zegt: “En de engel ging van haar heen” (vgl. *Lc* 1,38). Ik blijf echt onder de indruk en denk bijna elke dag aan de situatie waarin dat meisje van vijftien of zestien jaar zich bevond: helemaal alleen, met het Mysterie dat ze van binnen had – dat ze niet eens kon zien, omdat het net begonnen was –, met ouders om het te vertellen, met de verloofde om het te vertellen. “Zalig jij die geloofd hebt, dat in jou vervuld zal worden wat de Heer je gezegd heeft” (vgl. *Lc* 1,45), zou haar nicht Elisabeth tegen haar zeggen, die Maria onmiddellijk opzocht, onmiddellijk, omdat ze van de engel gehoord had dat ze zes maanden zwanger was (vgl. *Lc* 1,36-45).

Dus het mysterie van God is in beweging gekomen naar de mens toe, door een kind te worden: dit is het feit. En het christendom is deze gebeurtenis, ‘is’ deze gebeurtenis.

Maar... en nu? Ik zeg niet nu, maar tien jaar na Christus’ dood, één jaar na Christus’ dood, honderd jaar later, vijfhonderd jaar later, duizend jaar later, tweeduizend jaar later, nu, want de vraag die ik mezelf stel is: waar is Hij nu? De eerste christenen, die nog leefden in de tijd van de apostelen, stelden deze vraag ook toen Jezus er niet meer was. Een persoon die ermee in aanraking kwam op de dag na Zijn Hemelvaart, stelde dezelfde vraag die ik nu stel. Maar Hij zei: “Ik zal ‘alle’ dagen bij jullie zijn” – let op deze zinnen uit het Evangelie, die altijd iets groots voorstellen – “Ik ben met u alle dagen tot aan de voleinding der wereld” (vgl. *Mt* 28,20). En ik ben een christen omdat Hij, God, onder ons is en bij ons zal zijn alle dagen tot aan het einde van de wereld; daarom ben ik een christen. Ik kan gisteren duizend fouten hebben begaan en tienduizend misdaden, en als ik zeg dat ik een christen ben, zal ik de barmhartigheid van Christus meer nodig hebben dan anderen, maar ik ben een christen, en iemand die geen misdaden heeft begaan, die tienden heeft betaald, die alle feesten van de joodse liturgie heeft gevierd, de farizeeër, niet!

[Want] Christus is in de wereld, in de geschiedenis aanwezig gebleven en zal aanwezig blijven tot het einde der tijden, door de eenheid van hen die Hij vastpakt en binnen zijn persoonlijkheid brengt. Hij schiep een gebaar waarmee Hij mensen vastpakt en binnen zijn persoonlijkheid brengt; het wordt het doopsel genoemd, het sacrament van het doopsel. Zijn aanwezigheid is zichtbaar, tastbaar, hoorbaar, zoals de eenheid van de gelovigen in Hem, die historisch gezien ook een naam heeft – ‘Kerk’ – hetgeen niets anders betekent dan vergadering. De objectiviteit van Zijn aanwezigheid wordt gered, verzekerd, juist door deze eenheid, als ware ze een tent, een tent die de woning is van het mysterie van God, de tent die was opgericht te midden van het Joodse volk. Ze is als een tent, deze eenheid tussen de mensen die in Hem geloven, die Hem erkennen, die Hij heeft vastgepakt en in Zijn persoonlijkheid heeft binnengevoerd. Deze eenheid waarin Hij werkelijk aanwezig is, is als een tent. En de Eucharistie is eenvoudigweg de uiterste concrete uitdrukking van Zijn concrete aanwezigheid.

Sint Paulus benadrukte meer dan wie ook deze identificatie tussen de aanwezigheid van Christus, van de mensgeworden God, en de eenheid van de gelovigen in Hem. Hij begreep het toen hij van zijn paard werd geworpen en hoorde: “Saul, Saul, waarom vervolgt gij Mij?” (vgl. *Hnd* 9,3-4). Hij had Jezus van Nazareth nooit gezien. Hij had Hem nooit gezien; hij vervolgde de christenen: Saul vervolgde de christenen. “Saul, Saul, waarom vervolgt gij Mij?” Dit moet de intuïtie zijn geweest die Paulus de identificatie duidelijk maakte waarover we spreken. Maar deze identificatie was al

zichtbaar in de tijd van Christus zelf. Omdat Hij zelf niet overal heen kon gaan, stuurde Hij zijn mensen twee aan twee naar de dorpen die om Hem vroegen. Zij keerden enthousiast terug en zeiden: “Meester, wat U doet, hebben wij ook gedaan; de wonderen die U verricht, hebben wij ook gedaan. De mensen luisteren ook naar ons” (vgl. *Mc* 6,7-13). Hetzelfde fenomeen dat zich voordeed waar Hij ging, deed zich ook voor in de dorpen waar zijn gezondenen heen gingen. Hoe was Christus aanwezig in het dorp waar de twee mannen heen gingen? Via die twee mannen die Hij had gestuurd. De methode die Christus gebruikt om Zijn aanwezigheid onder ons voort te zetten, Zijn methode, werd al gebruikt toen Hij nog leefde. Via de aanwezigheid van hen die in Hem geloven, is Hij aanwezig, in de letterlijke betekenis van het woord.

Daarom is het christendom de gebeurtenis van God die is mens geworden en aanwezig is in de geschiedenis in (om mezelf duidelijk uit te drukken) de eenheid van hen die in Hem geloven. Deze eenheid heeft geen affectieve waarde. Ze kan niet worden gedefinieerd met de term ‘kameraadschap’. Ze kan niet geïdentificeerd worden als mensen die dezelfde opvattingen hebben. Zoals Sint Paulus zei: “Want u allen die in Christus gedoopt bent, hebt u met Christus bekleed. Er is geen Jood of Griek, er is geen slaaf of vrije”, dat wil zeggen de grote sociale en culturele scheidslijnen van die tijd, en “er is geen man of vrouw, want u bent allen één in Christus Jezus” (vgl. *Gal* 3,27-28). Hij gebruikt de term *eis*, die in het Grieks “één” betekent in de persoonlijke zin, van de persoon, maar mannelijk. “Jullie zijn één, *eis*...”. “Jullie zijn mij,” had Hij tegen de heilige Paulus gezegd. “Waarom vervolgt u Mij?” Ongetwijfeld is dit het moeilijkste aspect voor mij, en vergeef me als ik durf te zeggen voor ons allemaal. Omdat de manier waarop we zijn opgevoed dit een beetje vergeet of overslaat. Ik zei dit laatst ook tegen een journalist in Lourdes (vgl. “Don Giussani: il potere egoista odia il popolo” [Don Giussani: De egoïstische macht haat het volk], interview door G. da Rold, *Corriere della Sera*, 18 oktober 1992, p. 3; nu in *L’io, il potere, le opere* [Het ‘ik’, macht, werken], Genova: Marietti 1820, 2000, pp. 214-19) - vergeet dit maar een beetje, of ga er maar vluchtig overheen. Maar ik kan Christus kennen door iets aanwezig. Want dit is het genie van God, die zichzelf aanwezig heeft gemaakt om zichzelf aan ons bekend te maken en ons te redden.

De eenheid van gelovigen is het contingente, zelfs banale gezicht van deze goddelijke aanwezigheid. En net zoals toen degenen die Hem volgden christen werden en veranderden, zo worden vandaag de dag mensen christen en veranderen ze door deze eenheid te volgen waaraan Christus een teken van absolute objectiviteit gaf, namelijk de bisschop van Rome, het hoofd van de gemeenschap in Rome. Omdat alles, alles hier samenkomt (zelfs een oecumenisch concilie is niet geldig, zou niet geldig zijn als het niet de handtekening van de bisschop van Rome had). Dit is precies het tegenovergestelde van wat we onszelf inbeelden, of onszelf graag inbeelden: wat ons naar God leidt is niet onze mening, of onze manier van denken, of een dialectische vergelijking met anderen, of het resultaat van een theologische studie: het is het volgen van een aanwezigheid. Het eerste punt dat ik naar voren wilde brengen is het volgen van een aanwezigheid.

Maar ‘een aanwezigheid volgen’ betekent ook een morele reis, niet alleen het toebehoren in de zin van een lidmaatschap, maar ook de morele reis die een persoon maakt. Er is een prachtige vergelijking in de natuur: Hoe verwerft een kind zijn eigen persoonlijkheid? Hoe meer een gezin menselijk rijk, intens, aandachtig en respectvol is; dat wil zeggen, hoe meer een gezin menselijk is in de manier waarop het met het kind omgaat en hoe meer het trouw is aan zijn taak, hoe meer het kind groeit met zijn eigen persoonlijkheid, zichzelf wordt, een persoonlijkheid verwerft die de ouders en het feit, de gebeurtenis, van het gezin volgt. Het kind volgt de gebeurtenis van het gezin, absorbeert de provocaties ervan, bijna door osmose, bijna door osmotische druk, en op vijftienjarige leeftijd is het

anders dan de anderen omdat het zo'n gezin heeft gehad, en het is zichzelf omdat het de redenen kan geven voor wat het kiest, voor wat het doet. Het morele probleem voor de christen is analoog aan deze dynamiek.

Net zoals christen zijn het toebehoren aan een aanwezigheid is, zo is het ook door het volgen van deze aanwezigheid, door het deelnemen aan de provocaties van deze aanwezigheid, dat men verandert, dat men zichzelf verandert, dat men begrijpt en gevormd wordt. Met een prachtig einddoel, dat de Heer onderstreepte met Zijn beschrijving van volmaaktheid toen Hij zei: "Weest dan volmaakt, zoals uw hemelse Vader volmaakt is" (vgl. *Mt* 5,48). En wie kan volmaakt zijn zoals God? Zo gaf Christus aan dat de ware moraliteit een doorleefd streven is als een reis, het leven als een reis, *homo viator*. De mensen in de Middeleeuwen begrepen dit goed: het leven is een reis, en daarom ligt de waarde van een persoon in het trouw zijn aan dit streven om te leren en te volgen. Als je duizend keer op een dag valt, sta je op en begin je duizend keer opnieuw. Het tweede punt dat ik wil benadrukken is dit concept van moraliteit als streven. Sint Ambrosius schreef in een brief dat een heilige niet iemand is die nooit fouten maakt, maar die voortdurend probeert niet te vallen (vgl. Sint Ambrosius, *Explanatio Psalmi* vol. 1:22; *Explanatio Psalmi* vol. 36:51). Toen ik deze passage voorlas aan de leerlingen op school, merkte ik op: "Stel je een man voor die elke dag fouten maakte omdat hij een zeer ernstige en sterke kwade neiging had, en elke dag maakte hij die fouten, elke dag. En elke ochtend als hij opstond zei hij: 'God, ik smeeek U nederig, help me om mezelf te overtreffen, help me om mezelf te corrigeren.' En elke dag maakte hij die fouten. Vijftig jaar lang ging het zo door, dat hij 's morgens opstond met dit oprechte nieuwe begin, deze oprechte kreet, en elke dag maakte hij die fouten. Hij is een heilige! Een heilige! Een heilige wiens dagen vol fouten zouden zijn." Dit is het concept van moraliteit dat voortkomt uit het christendom als gebeurtenis: de moraliteit is een streven dat gebeurt door te volgen, en je volgt zo goed als je kunt, als je in staat bent, volgens de genade die je gegeven is. Binnen zo'n kader krijgt het Mysterie een vorm, een gezicht. Christus zei: "Hij is niet de God van de doden, maar van de levenden" (*Lc* 20,38); dat wil zeggen, Hij is niet de God van onze gedachten, maar de echte, ware God die vóór alles bestaat, onverenigbaar met welke gedachte van ons dan ook. "Want mijn gedachten zijn niet uw gedachten, en uw wegen zijn niet mijn wegen" (*Jes* 55,8). Maar in een soortgelijk kader blijft dit Mysterie niet volledig mysterieus en onbekend. Dat kind dat volwassen werd, dat stierf en verrees, en dat door te verrijzen de geschiedenis onweerstaanbaar doordringt, mensen tot Zich aantrekt, wier eenheid Zijn Lichaam vormt, mysterieus Lichaam, mystiek Lichaam - zoals men zegt - of Volk van God. Dit volk is als (ik maakte eerder die vergelijking) de tent van de Joden in de woestijn die de Ark van het Verbond bevatte. Dit werkelijk aanwezige Mysterie, in een soortgelijk kader, legt het Mysterie werkelijk aan ons uit. Het legt het Mysterie aan ons uit in de zin dat het de precieze, volmaakte, krachtige, suggestieve, zeer tedere overeenstemming van het Mysterie met ons leven laat zien. Het Mysterie is zoals Rilke zei, van de ene kant verzwakt maar van de andere kant vol onuitsprekelijke hoop: het wordt 'barmhartigheid' genoemd. De allerhoogste definitie van het Goddelijke, van het Zijn, dat Christus in de wereld bracht en dat Hij door de eenheid van de gelovigen als voorstel laat bestaan voor de arme mens van elk tijdperk en elke toestand, is het woord 'barmhartigheid'. God is barmhartigheid, een woord dat anders ondenkbaar zou zijn voor ons.

Moderator. Dank u wel! Zoals ik al eerder zei, hebben we nu tijd voor een paar vragen die ons kunnen helpen het belang van wat don Giussani ons zojuist heeft verteld beter te begrijpen.

Giussani. Dit belang wordt steeds bevestigd, in ieder geval voor mij, omdat door erover te spreken tienduizenden mensen gevolgd hebben en volgen. Door zo te spreken! Ik herinner me dat een groot priester van ons bisdom, die ik zeer respecteer, eerwaarde Barbareschi (Monseigneur Giovanni Barbareschi, 1922-2018, van het bisdom Milaan), naar een bijeenkomst kwam die ik hield voor universiteitsstudenten in de rode zaal van het Pauselijk Instituut voor Buitenlandse Missies. Hij was binnengekomen en zat achterin. Ik dacht bij mezelf: “Wie weet wat hij hier doet?”, want hij leek een beetje verlegen. Toen we klaar waren en iedereen weg was, zat hij er nog en vroeg me: “Luister, praat je altijd zo?” En ik zei: “Ja!” En hij zei: “Wat zien ze daarin?” Dus moest ik de nederigheid betrachten. Maar ik geloof niet dat het blinde onverzettelijkheid is. Het christendom kan alleen in deze termen begrepen worden. Ik heb niet alle termen uitgeput; ik heb alleen een paar termen aangestipt die mij fundamenteel lijken. Het Kind Jezus is fundamenteel, net zoals de eenheid van de Kerk fundamenteel is, namelijk de eenheid van gelovigen, maar zonder erkenning van de objectieve norm van het pauselijk leergezag is er geen eenheid meer. Het wordt overgelaten aan de hermeneutiek, de interpretatie van de mensen, en we kunnen allemaal denken wat we willen. Wie zou ons tegenhouden? Als deze Kerk niet zo dicht bij mij en jou zou komen in een gezelschap waar we samenkomen en elkaar helpen, met vijftig, zestig, zeventig, tachtig andere mensen, wat zou het dan zijn? Iets abstracts of politieks, een merkwaardig fenomeen of een politiek fenomeen. Daarom zei Johannes Paulus II kort geleden in een toespraak tot de Spaanse bisschoppen van Tarragona (en hij heeft het onlangs herhaald, ik weet niet meer wanneer) dat de Kerk een levende gemeenschap moet zijn, rond de persoon (*Toespraak tot de bisschoppen van Barcelona en de kerkprovincies van Tarragona en Oviedo bij hun ad Limina bezoek*, 11 november 1991, 5). Hij zei: “Het christelijke volk opnieuw bewust maken van de Kerk, levende gemeenschappen bouwen waar de navolging van Christus concreet is en alle dimensies van het leven omvat, is het gepaste antwoord op de seculiere cultuur die de christelijke principes en morele waarden van de samenleving ernstig bedreigt.” Dit is de methode die ik beschreef aan de journalist die ik eerder noemde. Aangezien God man en vrouw heeft gemaakt en de geschiedenis van de mens als verlossing heeft gemaakt, door Zichzelf tot onze metgezel te maken, is de God van het gezin de God van de Kerk, dat wil zeggen van het volk dat tot God riep en gered werd, zoals Esther in de Bijbel zegt (vgl. *Est* 10,3 e.v.). We lezen het een keer per week in de getijdenliturgie. “Het volk dat tot God riep en gered werd” (vgl. *Ps* 22,6). Het is dus dezelfde methode. Om een kind ter wereld te brengen, om het te laten groeien en zichzelf te laten worden, om een mens te definiëren, om een mens te vervolmaken, gebruikt God dezelfde methode: het gezin als eerste gezelschap. Maar als het gezin zich niet uitbreidt, wordt het een gevangenis of een graf, en dan ontvlucht je het; je ontvlucht het.

Dus daarom ben je geboren in de “familie” die de eenheid van de gelovigen is, de Kerk, het kerkelijk lichaam van Christus. Je wordt geboren in het lichaam van Christus en je wordt volwassen omdat niemand in de Kerk is zoals jij en niemand is zoals ik. Niemand is hetzelfde als de ander. In de liberale en rationalistische cultuur is deze diversiteit een krachtig bezwaar tegen gemeenschappelijk leven. Diversiteit is een krachtig bezwaar voor de moderne cultuur, bijvoorbeeld voor de haalbaarheid van de Staat zelf. In de Kerk wordt het de rijkdom van een identiteit die verder reikt en die iedereen voortbrengt, omdat Christus gisteren, vandaag en voor altijd is. Hij is voor hem die zijn eigen karakter heeft, dat ik zou willen hebben, en Hij is voor mij die mijn karakter heb, dat hij zou willen hebben.

Vraag. Ik zou je willen vragen hoe je die Aanwezigheid leeft en volgt in je dagelijks leven, dat vaak overspoeld wordt door tal van problemen.

Giussani. De Aanwezigheid volgen is hetzelfde als de volgende manier van uitdrukken: de gedachtenis aan de Aanwezigheid levendig houden. In de tijd dat ik naar de basisschool ging (en later naar het seminarie), zag ik vooral mijn vader als een voortdurend opdoemende gedachte [aan mijn taak/plicht]. Ik heb maar één keer in mijn leven gestolen: ik was een keer op weg naar school met een vriend die naast me was gaan lopen, en toen we langs een kraampje met geroosterde kastanjes liepen, zei hij: “pak er een paar, pak er een paar!” En ik stak mijn hand uit en pakte wat kastanjes, en niemand zag me. Die avond toen mijn vader thuiskwam van zijn werk vroeg hij me: “Luister, wat heb je vanmorgen gedaan?” Op dat moment had ik het gevoel dat mijn vader alomtegenwoordig was, zoals God. Dus, de manier om deze Aanwezigheid te volgen is door je deze Aanwezigheid te herinneren. Daarom zegt de Kerk dat als je tijdens de tijdspanne die voor alle mensen de maatstaf is voor hun eigen expressiviteit, namelijk het werk, de werkweek, als je tijdens deze tijdspanne zelfs geen moment wijdt aan de herinnering aan Christus, als je op zondag niet naar de kerk gaat... met minder dan dit dan ga je dood: dan is dat doodzonde! Het is niet ontwijkend om te zeggen dat als je deze Aanwezigheid wilt volgen, je deze Aanwezigheid moet onthouden, je jezelf eraan moet herinneren. Er is een prachtige tekst die je gelezen moet hebben, *The Way of a Pilgrim*, een Russisch-orthodox boek, dat zegt dat je er een gewoonte van moet maken om de Heer aan te roepen, de Heer te gedenken, één, tien, honderd, tienduizend keer per dag, tot het samenvalt met je ademhaling (cf. *The Way of a Pilgrim*, Londen: Penguin Books, 2019). Het wordt prachtig uitgedrukt in die tekst. Als ik denk dat de Heer concreter is dan mijn moeder, meer van mij is dan mijn moeder of mijn vader, als ik daaraan denk, dan is het verlangen om de gedachtenis te vermeerderen niet alleen legitiem maar ook onvermijdelijk, en dit dan ook doen wordt niet alleen mogelijk, maar reëel, zodanig dat je bewust een fout kunt begaan en je vervolgens onmiddellijk die Aanwezigheid kunt herinneren. Deze vermenigvuldiging van het herinneren vermindert steeds meer de tijd van vergeetachtigheid en de tijd van het verraad. Voor een volwassene is vergeetachtigheid in feite het vergeten van Hem uit wie je geboren aan het worden bent, want op dit moment maak ik mezelf niet. Ik zeg altijd tegen de scholieren: “Vertel het me als er iets duidelijker is dan dit, dat je op dit moment jezelf niet aan het maken bent, en dat ik mezelf niet aan het maken ben.” Dus in dit moment word ik geboren uit iets anders, en dat andere iets heet God, die mens werd, en daarom word ik geboren uit Christus. Hoe meer deze reflectiviteit een persoonlijkheid rijpt, het is niet iets wat ik toevoeg, het is geen vlucht in abstractie; hoe meer ik deze gedachtenis vermenigvuldig, hoe meer ik voel dat de substantie van mijn “ik” daar geboren wordt, vanwaar het ook [echt steeds] geboren wordt. En toch heb ik nog steeds dezelfde zwaktes, en als ik hieraan denk, kan ik uitglijden en vallen. Ik benadruk deze dingen omdat het prachtig is dat het christendom barmhartigheid is, dat het Zijn barmhartigheid is. Het is menselijkerwijs niet denkbaar om aan je eigen bestemming te denken, als die bestemming geen barmhartigheid is. In feite denken degenen voor wie de bestemming geen barmhartigheid is er niet over na: ze kunnen er niet over nadenken. Omdat ieders bestemming steeds dichterbij komt, zijn de eersten intelligenter dan de laatsten. De eerste [gedachtengang] is intelligenter dan de tweede. En neem me niet kwalijk, maar het ware antwoord op de vraag die je stelde (dat je de gedachtenis levend moet houden om te kunnen volgen) bevrijdt ons van alle moralisme. Het is geen kwestie van wetten die je moet toepassen, maar iets was je je moet herinneren. Toen ik in de vijfde klas op school zat, met mijn leraar, meneer Fossataro, die een commandant was van de fascistische vrijwillige militie, had ik altijd mijn vader in gedachten. Mijn vader legde me geen wetten uit, hij was het! Ik paste de wetten toe, door aan hem te denken. Dit is beknopter, doeltreffender, menselijker en eenvoudiger.

Vraag. Als de gedachtenis het mogelijk maakt om dit feit, deze gebeurtenis levend te houden, waarom reduceren we dan, zelfs onder ons christenen, misschien zelfs terwijl we de gedachtenis levendig houden, de gebeurtenis tot menselijke regels? Ik heb zelf de neiging om dit te doen en ik zie het vaak gebeuren, bijvoorbeeld in de Mis, als ik ditzelfde terug hoor in de preek.

Giussani. Ik ben het met u eens, wat moet ik ervan zeggen: De methode is verkeerd, de methode van overdracht. Zoals ik tegen die journalist in Lourdes zei: ouders willen het geluk van hun kinderen, maar het lijkt erop dat ze vergeten zijn hen de methode te leren om dat geluk te bereiken. Het is alsof ze niet weten welke weg ze moeten aanwijzen om daar te komen. We kunnen dus ons geloof, ons getuigenis van het christelijke feit, onze boodschap dat ‘het Mysterie van God onder ons is’ communiceren zonder de methode te respecteren die deze waarheid vereist. De methode is de methode geschapen door Christus: de methode is de aanwezigheid, zoals Hij het gedefinieerd heeft, de aanwezigheid van de eenheid van de gelovigen, van een gezelschap. Gezelschap betekent mensen die samen zijn omdat Hij er is, omdat ze Hem herkennen. Het is absoluut niet nodig om hetzelfde verhitte enthousiasme te hebben als ik soms laat zien; iedereen heeft zijn eigen karakter. Maar dit is het antwoord. Hij heeft ons het antwoord geleerd: “Wees één. Volg Mij. Om Mij te volgen, moet je je gezelschap volgen, dat wil zeggen, de eenheid van mensen die samenkomen omdat Ik er ben, omdat ze Mij herkennen. En dan onderrichten zij elkaar en vergeven zij elkaar.” Het probleem zit hem in de methode van overdracht.

Ik denk dat we als christenen, als het christelijke volk, in de afgelopen honderd jaar een fout hebben gemaakt op dit punt van de methode van overdracht. “De fundamentele factoren van de werkelijkheid van de Kerk zijn het onfeilbare leergezag...” het leergezag, dat een objectieve werkelijkheid is, onfeilbaar, omdat het laatste woord niet mijn interpretatie is. Het laatste woord is iets buiten mij, en dit is een waarde die intrinsiek is aan het christendom. De ultieme waarde, de waarheid, is een realiteit buiten mijzelf. Ze liepen de deur van hun huis uit en vonden de Waarheid die op straat sprak, God, de metgezel van de menselijke persoon. “...het leergezag van de Kerk en de sacramenten.” Wat is een sacrament? Een aanwezigheid. Een sacrament is de eenvoudigste vorm van gedachtenis. Dus, eerst zeggen we deze twee dingen, maar dan, in termen van methode, volgen we ons idee van communicatie of waardering, of ons oordeel, of ons uiteindelijke beeld, of het resultaat van onze discussies, of de uitkomst van een theologische discussie, of wat de kranten zeggen, of wat de televisie zegt, of wat de priesters zeggen. En, zoals ik tegen de scholieren zeg, het is spectaculair dat Christus maar één ding van ons eiste als methode om met Hem te communiceren: de sacramenten, die gebaren zijn waarbij we niets anders hoeven te doen dan er te zijn met onze ogen open, bewust, zoals wat mannen die met Pasen bij mij kwamen biechten, *illis temporibus* [in die tijden], ze kwamen, en deden verder niets. Dus toen stelde ik een paar vragen en ze zeiden ja of zelfs niet eens ja of nee, maar ze knikten alleen maar en ik gaf ze de absolute. Dit is het absolute minimum! Het is niet nodig om wie weet wat te denken, om te kunnen voelen, om bepaalde emoties te hebben. Het is alsof je zegt: dit is een boek! Het christendom is een feit! Dus de methode om het te leren is om er te zijn, om in een gezelschap te zijn van mensen die samenkomen of die zichzelf herkennen als verenigd omdat Christus er is. Het wordt ‘gemeenschap’ [Italiaans: *comunione*] genoemd, zoals het sacrament van de eucharistie [Italiaans: ook *comunione*]. Maar er is een afstand tussen dit en de manier waarop we gewoonlijk leven, omdat, neem me niet kwalijk, juist dit ons niet is geleerd. Op dit moment zijn we het gezin aan het verliezen, de samenhang die bijna door osmose, osmotische druk, een kind grootbrengt en het zichzelf doet worden, het tot een persoon maakt, zijn persoonlijkheid bevestigt, en op eenzelfde manier hebben we al lang deze familiariteit, deze vertrouwdheid met Christus verloren, [deze

familiariteit] die de eenheid onder ons is in Zijn naam (daarom kunnen in het gezelschap van de Kerk een misdadiger en een heilige binnenkomen, en de persoon die het minste probleem heeft met de aanwezigheid van de misdadiger is de heilige).

Vraag. U sprak over tederheid, de tederheid van mensen voor zichzelf en de tederheid van God voor hen. Ik zou hier graag iets meer van willen weten, want tederheid behoort tot een zeer intieme sfeer en ik begrijp niet goed wat het met dit alles te maken heeft.

Giussani. Het antwoord is al aanwezig in je vraag. Je zei dat het woord tederheid behoort tot en wijst op een zeer intieme sfeer, intiemer dan ik voor mijzelf ben. Zoals ik al eerder zei, als ik mezelf beschouw en waarneem als een realiteit die op dit moment gemaakt wordt door een Ander, als ik me bewust ben van het feit dat ik nu uit het Mysterie voortkom, dan bekijk ik mezelf met verwondering. Als ik naar mezelf kijk als een gegeven of een geschenk, sta ik versteld van mezelf en kijk ik naar mezelf zoals een moeder naar haar kind kijkt dat net geboren is. In plaats daarvan maken onze trots en onze behoefte aan bevestiging ons vreemden voor onszelf en hard voor onszelf. Daarom denk ik altijd aan Rilke, in die zin: “En alles is eensgezind om ons te verzwijgen, half als schande misschien en half als onuitsprekelijke hoop.” Beide dingen zijn aanwezig in ons, en de Kerk is de enige plaats waar deze twee dingen in ons mensen worden bevestigd, de enige plaats waar deze paradox of deze tegenstrijdigheid begrepen wordt, deze zielige en geliefde tegenstrijdigheid (niet dat de tegenstrijdigheid geliefd is; wat geliefd is, is de eenheid die in deze tegenstrijdigheid zit). Maar het mooiste wat ze me hebben geleerd is het woord ‘barmhartigheid’. Het bestaat niet in het woordenboek. Dat wil zeggen, het bestaat wel in het woordenboek, maar het is het enige woord, intens noodzakelijk, dagelijks noodzakelijk, dat niet uit onze ervaring kan voortkomen. Ik zal het volgende nooit vergeten (sorry dat ik dit nog toevoeg, hierna hou ik op met praten). Toen ik drie jaar was, ging ik altijd met mijn moeder naar de Vespers. De kerk had een hele grote preekstoel in de vorm van een gouden schelp. Ik zat daar met mijn moeder en de priester gebaarde druk met zijn armen en sprak heel hard en ik zat daar altijd, heel aandachtig te luisteren. Op een gegeven moment citeerde hij de zin: “Al zou je moeder je verlaten, ik zal je nooit verlaten” (vgl. *Jes 49,15*). Ik was ineens zo bang dat ik naar mijn moeder keek, geschrokken van het idee dat ze me zou verlaten. Mijn moeder draaide zich naar me toe en glimlachte en dat kalmeerde mij. Maar in een heel andere zin was dat moment een van de belangrijkste in mijn leven, omdat de wortel van de dingen die ik heb begrepen toen begon, op dat moment. Een moeder hebben is een gebeurtenis. Er zijn geen morele wetten om toe te passen. Maar een moeder hebben betekent van binnenuit de drang hebben om je op een bepaalde manier te gedragen, om haar een kus te geven of ja te zeggen, of om te huilen omdat je een fout hebt gemaakt of ongehoorzaam bent geweest. Het komt van binnenuit. In plaats daarvan komt moraliteit over de hele wereld van buitenaf en wordt het normaal gesproken een staatsmoraal, versterkt de Staat een bepaalde moraal, omdat de morele waarden die worden opgelegd die zijn welke op dat moment van de geschiedenis nuttig zijn voor de Staat.

Moderator. We zijn u oneindig dankbaar. We zijn ontroerd en verbaasd. Veel dank, ook voor de moeite die u heeft gedaan om hier bij ons te zijn.

© 2024 Fraternaliteit van Gemeenschap en Bevrijding voor de teksten van L. Giussani